

Тијана Ашић. *Стандардно и нестандардно у језику*.
Вишеград: Андрићев институт, 2024, 318 стр.

Низу значајних језичких студија којима је Андрићев институт обогатио српску науку придружила се 2024. године и књига Тијане Ашић *Стандардно и нестандардно у језику*. Реч је, заправо, о збирци од 14 радова објављених у распону од пуне две деценије, које је ауторка, после „Предговора”, груписала у четири тематске целине: „Стандардне и нестандардне употребе предлога”, „Стандардне и нестандардне употребе глагола, глаголских времена и начина”, „Стандардне употребе деиктичких прилога” те „Стандардно и нестандардно у књижевности”.

Утисак који у читаоцу изазива свако од поглавља-чланака, као и књига у целини, јесте да њихову ауторку одликује аутентична занесеност научника који ужива у самом чину истраживања, и који уме да и читаоца задиви научном радозналешћу и изузетним умећем препознавања и тумачења нетипичних одлика српског и француског језичког система. Тијана Ашић зна како да читаоца заинтересује од прве реченице.

Прва целина обухвата шест студија: „Предлози *јо*, *на*, *у* у српском језику и њихова физичка и темпорална интерпретација” (стр. 15–27), „О просторној и временској употреби предлога *уз*” (стр. 29–54), „О предлозима *исјед* и *јед* у српском језику” (стр. 55–84), „Изражавање теличности и просторни предлози у српском језику” (стр. 85–112), „Спацијалне и апстрактне употребе предлога *јед* у српском језику” (стр. 113–128) и „О једној специфичној употреби предлога *пар* у француском и њеном српском преводном еквиваленту, предлогу *јо*” (стр. 129–147).

У првом раду Тијана Ашић пореди просторне и временске употребе српског предлога *јо* са вредностима предлога *на* и *у*. Полазећи од просторних употреба, она тумачи темпоралне употребе ових предлога у исказима у презенту. Ово, као и сва остала истраживања о предлозима, ауторка сматра потврдом Лајонсове локалистичке хипотезе, која разна непросторна значења предлога изводи из просторног као фундаменталног. У наредном поглављу разматрају се временске употребе предлога *уз*, које подразумевају конципирање временског интервала као линије по којој се објекат креће кроз време уместо кроз простор (*Вежбам уз музику*). Узимајући у обзир бројне параметре, ауторка утврђује да код непросторних употреба *уз* локализатор не сме да буде догађај ограниченог трајања или календарског типа, већ мора бити тзв. *dot*-објекат (*Исјеричасмо се уз ручак*). Уједно, она пореди ове временске употребе с истима код предлога *јо* и *на*.

Проучавајући затим предлоге *исјед* и *јед*, она уочава да, за разлику од *исјед*, који подразумева статичност у позитивној фронталној регији локализатора, *јед* означава динамично кретање објекта ка фронталној регији локализатора, као и њихову функционалну везу (*Кола хийне јомоћи су јед школом*). Исто тако, *јед* наглашава близину у простору и времену (*јед Божић*), а и подразумева близину и приближавање (*Бициклисти су јед Беотрагом*).

Предлогу *îpred* посвећено је још једно истраживање у књизи, и оно се концентрише на непросторне употребе, које се проучавају кроз поређење са *îpre*, уз закључак да се темпорално *îpred* комбинује само са одређеним психолошким и друштвеним феноменима (*Пред разводом су*). Реч је поново о специфичној функционалној вези, када се објекат суочава са неким будућим догађајем који представља изазов, циљ или препреку.

Посебно поглавље у овом делу књиге бави се просторним предлозима – *на* и *у* у српском, те *à* и *en* у француском – у теличким структурама попут *ићи у школу* или *бићи на факултету*. Поред укључивања поменутих, семантички испражњених предлога, ове структуре карактеришу и релативно испражњени глаголи попут *бићи* и *ићи*, те одређеност именских група. Уједно, Тијана Ашић у овом раду указује и на теличке вредности предлога *ког*, *îpred* и *за*, којима се бавила и у претходним радовима. Последњи прилог у овом делу књиге посвећен је поређењу француског предлога *par* са српским *ио* у тзв. „метеоролошкој” употреби, са нагласком на српском предлогу. У француским примерима попут *par une belle journée ensoleillée* или *par un froid matin d’hiver* и српским *ио киши* и *ио сунцу*, ауторка показује да је реч о транспозицији основних просторних употреба ових прилога. Тако се француско *par* комбинује или са чисто метеоролошким именицама или са именицама модификованим придевом који описује атмосферске прилике, док *ио* увек имплицира каузалност и уводи тип метеоролошког догађаја, а никако специфичну природну појаву или догађај.

У другом делу књиге налазимо студије „С оне стране потенцијала – нови приступи објашњењу употребе потенцијала за означавање понављања у прошлости” (стр. 151–170), „Деиктичка компонента у значењу глагола: случај глагола *оићи*” (стр. 171–192) и „О неспацијалном значењу глагола *сјићи* и његовог француског еквивалента глагола *arriver*” (стр. 193–213).

У првој од три студије о глаголским временима и начинима, ауторка најпре изванредно анализира хабитуални потенцијал у српском. Она објашњава да се контрафактуалност у садашњости (*гошћао бих*) поништава у прошлости, што даје могућност за исказивање стварних догађаја, али виђених из угла субјекта. Потенцијал хабитуалности заправо одговара потреби да се сукцесивност два прошла догађаја или више њих комбинује с итерацијом. Тако *Dès qu’elle était entrée, elle se mettait à travailler* одговара српском *Чим би ушла, почела/почињала би да ради*. Ауторка овој употреби потенцијала приписује и изражавање унутрашње фокализације. У другом раду, да би прагматички објаснила говорни аорист *Ogox*, она примећује да се у говорном језику ради о изражавању непосредне будућности, и то само уз неки експлицитан или имплицитан услов без чије ће се реализације сигурно остварити углавном нежељени процес у аористу, што се може парафразирати прилогом *иначе*. Ипак, *Ogox/Oгосмо* не захтева такав услов. *Ogox* изражава непосредну будућност тако што се уводи моменат туђе садашњости S* незнатно померене у будућност, у односу на коју се садржај *Ogox* поставља као реализован. У трећем прилогу, ауторка компаративно истражује прагматичке и аспектуалне вредности семикопулативног *сјићи*, поредећи га затим са француским *arriver à*. Она показује да у српском конструкција са глаголом *сјићи* подразумева вољу, намеру и очекивање. Ова непросторна употреба глагола

сѣићи подразумева и савладавање неке временске препреке, при чему се очекује да субјекат оствари циљну радњу у оквиру задатог интервала.

Трећи део књиге, посвећен деиктичким прилозима, укључује два повезана рада. То су: „О семантици и прагматици заменичко-прилошких присторних локализатора *овде* и *џу* у српском језику и њиховим преводним еквивалентима у француском” (стр. 217–234) и „О апстрактним употребама заменичких прилога *овде* и *џу*” (стр. 235–245).

У првој студији ауторка тврди да ниједна деиктика није сасвим семантички испражњена, те запажа да и *овде* и *џу* указују на „когнитивну повезаност говорника и саговорника”. Док *овде* не може имати ни анафоричку ни темпоралну употребу, те употребе су, напротив, својствене прилогу *џу*, који може да се односи на позицију говорника или саговорника, или обојице. Штавише, значење *џу* може се толико испразнити од спацијалности да добије обично значење проксималности, као и лоцирања (*џу* = *џписуџан*), чак и блискости. Друга се студија бави неспацијалним употребама иста два прилога, полазећи од разумевања *овде* као праве деиксе, при чему би *џу* био еквивалент одређене именске групе. Темпорална употреба *овде*, које одговара глобалној теми, означава простор обухваћен одређеним тренутком, односно „сцену” која обележава неку промену. У погледу *џу* Тијана Ашић преузима поделу С. Кордић на три типа анафоричке употребе *џу*, од којих је само једна спацијална, а у једној је *џу* еквивалент темпоралног *џага*. Коначно, *џу* може да указује и на саму комуникативну ситуацију (*џџа се џу сваџаџе?*).

Док анализе у прва три дела књиге показују прецизност ауторкиних научних запажања и формулација, као и беспрекорну логику којом детектује језичке феномене, издваја њихова својства и аргументовано образлаже предложена решења – последњи део књиге бави се нестандартним у књижевности. Овде налазимо три студије: „Употреба негације прекида у прози Видосава Стевановића” (стр. 249–268), „Слободни индиректни говор и његови стилски ефекти у прози А. Камија и В. Стевановића” (стр. 269–293) те „Језичка норма у поезији Стевана Раичковића” (стр. 295–308).

У првом раду Тијана Ашић подсећа да негација генерално поништава догађајну природу глаголског садржаја, али и укида перфективност и међусобну сукцесивност процеса. Међутим, позивајући се на радове Луја де Сосира о „негацији прекида”, подсећа да негација понекад, као у огледалу, подразумева супротан догађај, тако да *Она не одговори* одговара афирмативном *Она оџуџа*. Анализирајући такве негативне предикате код Стевановића, Тијана Ашић показује да они одражавају неостварена очекивања приповедача или протагонисте. У наредној студији се показује да и слободни неуправни говор, као и „негација прекида”, представља стилско средство унутрашње фокализације. Разматрајући српска и француска теоријска промишљања о слободном индиректном говору, она пореди његову употребу у Камијевом *Сѣранцу* и приповеткама В. Стевановића. Мерсоово механичко понављање туђих речи за Тијану Ашић је показатељ одсуства емпатије у односу на саговорнике. И у Стевановићевим приповеткама слободни индиректни говор – понекад и у ретком првом лицу – изражава исту незаинтересованост и одсуство стварне комуникације. У последњој анализи, ауторка трага за језичким генераторима песничког доживљаја у поезији Стевана Раичковића. Разлику-

јући „удео чуда и труда” Цветајеве, Тијана Ашић подробно разматра Раичковићеве језичке поступке унеобичајења, закључујући ову студију указивањем на ограничену моћ научног рација пред „наднаравном тајном” поезије, као непоновљивог језичког и надјезичког феномена.

У „Закључним напоменама” (стр. 309–310), ауторка даје сажете повезнице између појединих студија. Следе „Библиографска забелешка” (стр. 311–312), „Индекс имена” (стр. 313–315), те биографска белешка „О аутору” (стр. 317–318).

У целини гледано, Тијана Ашић је у студији *Стјандардно и нестјандардно у језику* пружила лингвистичкој јавности сажета и за сад најпотпунија објашњења анализираних нестандартних употреба језичких облика и структура. Посебну драгоценост ове књиге представља компаративно-контрастивни приступ темама, које ауторка сагледава поредећи српске језичке феномене с њиховим француским еквивалентима. На тај начин, она је значајно обогатила како српску, тако и француску лингвистику, што ову студију чини незаобилазном референцом у наредним истраживањима семантике и прагматике предлога, прилога, глаголских времена, као и негације и слободног индиректног говора.

Таијана Самарџија

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за романистику

Студентски трг 3, 11000 Београд, Србија

tatjana.g.samardzija@gmail.com

UDC 811.163.1'354(049.32)

ORCID 0000-0001-6784-9832

Душка Кликовац. *Српска интјерпункција*.

Београд: Универзитет у Београду – Филолошки факултет, 2024, 465 стр.

Монографија Душке Кликовац о интерпункцијским знаковима у српском језику – њиховом нормативном третману, функцијама и употребним вредностима – плод је дугогодишњег ауторкиног научног интересовања за ову тему. Оно је, можемо додати, инспирисано континуираним дводеценијским наставним ангажманом на универзитетском курсу из синтаксе српског језика, у оквиру ког будући професори и лектори морају овладати и практичним знањима из интерпункције. Опремљена потпуним научним апаратом, књига садржи 17 поглавља, од којих нешто мање од половине чине раније објављене студије; штампана је у малом тиражу, али је електронско издање бесплатно доступно на сајту Филолошког факултета.

У првом поглављу ауторка представља правописне приручнике које ће анализирати. У њих улазе сви доступни српски правописи до 1960. године,